

Mișcarea națională a românilor din Transilvania între 1849-1918. Documente, vol. VII/1, vol. VII/2, Dumitru Suciu (coord.), Simion Retegan Lorând Mádly, Mirela Popa-Andrei, Daniela Deteșan, București, Editura Academiei Române, 2015, 505 p.; 2019, LXXXI +473 p.

Corpusurile de documente reprezintă o provocare individuală și colectivă pentru cercetarea istorică, întrucât realizarea lor implică eforturi de durată, coordonare și o muncă de echipă susținută mai ales de competențe speciale privitoare la limba izvoarelor, paleografie, tehnici de transcriere și editare a documentelor istorice.

Acest demers dorește să pună în lumină încă o dată importanța acestei laturi a cercetării istorice.

Prezentarea de față face referire la două volume de documente editate sub titulatura *Mișcarea națională a românilor din Transilvania (1849-1918). Documente, vol. VII/1*, 15 iunie 1863 - 25 octombrie 1865, volum editat de Dumitru Suciu în calitate de coordonator, Simion Retegan, Lorând Mádly, Mirela Popa-Andrei și Daniela Deteșan, care cuprinde o selecție a celor mai relevante documente din perioada specificată în titlu, și care acoperă spațiul Transilvaniei cunoscut îndeobște ca Marele Principat al Transilvaniei. Complementar, *Mișcarea națională a românilor din Transilvania (1849-1918). Documente, vol. VII/2*, 15 iunie 1863 - 25 octombrie 1865, cuprinde documente referitoare și la activitatea politico-națională a românilor din Banat, Crișana și Partium, documente care se regăsesc, ca o noutate față de volumul I, în arhivele din vestul țării, în special în cele din Arad și Timiș. Volumul al doilea, care a văzut lumina tiparului în 2019 la Editura Academiei Române, este o completare a datelor „referitoare la viața politică și socială a națiunii române din Monarhia austriacă în anii când la Sibiu a funcționat prima și singura dietă românească”(p. VI).

Fără o analiză atentă a studiilor introductive ale celor 2 corpusuri de documente, studii generoase semnate de Dumitru Suciu și Lorând Mádly pentru primul volum și de Lorând Mádly, Mirela Popa-Andrei și Daniela Deteșan pentru cel de al doilea, care nu doar introduc în tematica perioadei, ci relevă și aspecte specifice ale emulației naționale, cititorul poate fi intrigat că titlurile celor 2 volume (și interfețele) sunt identice.

Studiile introductive ale celor două corpusuri de documente abundă în explicații și reprezintă o introducere largă în tematica

perioadei, o descriere a relațiilor politice, explicații atente ale diferitelor tipuri de documente asupra cărora autorii celor două studii au considerat că trebuie să insiste. Sunt studii valoroase care pot fi exploatate eficient de cei interesați și aduc clarificări despre un proces politic și național complex, ale cărui aspecte nu sunt pe deplin cunoscute de către istorici.

Volumele se înscriu în vastul proiect de cercetare *Mișcarea națională a românilor din Transilvania (1849-1918)*. Documente - proiect prioritar al Academiei Române, derulat în cadrul sectorului de istorie națională de la Institutul de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca, care are ca scop publicarea celor mai relevante documente referitoare la mișcarea națională românească din Transilvania și care a ajuns în momentul de față la volumul VII/2, volum ce acoperă perioada 15 iunie 1863-25 octombrie 1865. Această colecție de documente referitoare la mișcarea națională a românilor din Transilvania a fost caracterizată de acad. Camil Mureșanu „o cronică și o epopee a Risorgimento-ului românesc”(p. V/VII/2).

Prin documentele inedite selectate, prelucrate și inserate în volum de către autori, se conturează o realitate complexă a acestei perioade, realitate care a intrat în atenția celor mai diverse foruri administrative, politice, militare și ecleziastice de la toate nivelurile locale până la autoritățile centrale de la Viena.

Cele 289 de documente din primul volum și 264 din volumul al doilea, cele mai multe inedite, provenind din arhivele de la Viena, Budapesta, precum și de la cele din țară, se prezintă sub formă de rapoarte, decizii, memorii, circulare, petiții, corespondență, în limbile germană, română și maghiară.

Volumele pun în circuitul științific o bogată și relevantă informație depistată în arhivele vieneze referitoare la Transilvania, Banat, Partium și Maramureș, informație care face referire la cele mai importante probleme care au făcut subiectul dezbaterii în forurile centrale, inclusiv la nivelul Cancelariei imperiale. În acest sens, un grupaj semnificativ îl reprezintă proiectele de legi dietale elaborate la Sibiu și mai ales, dezbaterile pe marginea lor la nivelul instituțiilor centrale de la Viena, care reflectă în cel mai înalt grad poziția față de realitățile din Transilvania.

Chestiunile ecleziastice ale vremii își găsesc, de asemenea, locul în volum: sunt reprezentate atât problemele greco-catolicilor, cu conotațiile lor politice, cât și cele ale ortodocșilor, care în acești ani se bucură de o intensă mediatizare în contextul eforturilor de constituire a Mitropoliei Ortodoxe a Transilvaniei din 1864, sub autoritatea și prestigiul ecleziastico-politic al mitropolitului Andrei Șaguna. Acest din urmă proces este bine reprezentat în volumul VII/2, cu toate ecourile și implicațiile sale.

Sunt publicate și numeroase documente provenind din arhivele maghiare, surse extrem de importante ce vorbesc despre acțiunea petiționară românească, demersurile privind punerea în aplicare a legislației și deciziilor Dietei de la Sibiu.

De asemenea, sunt surprinse evenimentele din a doua parte a anului 1865 care aveau să imprime o altă traiectorie a evoluțiilor politice din provincia transilvană, de data aceasta, defavorabilă românilor, și care, în contextul dizolvării Dietei de la Sibiu la 1 septembrie 1865 va institui noul curs politic la nivelul imperiului spre formula dualistă.

Documentele acoperă, așadar, o gamă largă de probleme: politice care sunt desigur predominante, sociale, aspecte de ordin confesional și cultural etc., oferind o imagine complexă a realităților acelor ani decisivi în efortul românilor pentru afirmarea lor națională.

Volumele pun în circuitul istoriografic documente inedite de o deosebită importanță, fiind din punct de vedere științific, de o incontestabilă valoare și utilitate pentru toate categoriile de specialiști preocupați și interesați de istoria politică a Transilvaniei în secolul al XIX-lea în conexiunile sale cu spațiul geopolitic din care a fost parte și, desigur cu celelalte teritorii locuite de români.

Notele și comentariile inserate acolo unde este cazul reprezintă, de asemenea, o sursă de detalii și informații pentru cei interesați. Redactarea după toate criteriile academice a documentelor, confirmă valoarea științifică a celor două tomuri.

Chiar dacă în contextul actual, în care accesul la arhive și digitalizarea accelerează foarte mult efortul de documentare, aceste volume de documente sunt deosebit de utile, pentru că au în spate un efort de prelucrare și contextualizare extrem de intens.

Proiectul *Mișcarea națională a românilor din Transilvania 1848-1918* a debutat în anii '70 și a vizat identificarea, publicarea și punerea în circuitul științific și istoriografic, într-un corpus de documente a surselor referitoare la activitatea politică a românilor din Transilvania după 1849. În acest sens s-a constituit un colectiv de cercetare care inițial și-a propus să investigheze toate arhivele relevante din spațiul fostei Monarhii dunărene privitoare la aceste aspecte. S-au adunat mii de fotocopii, microfilme, transcrieri din care însă primul volum a văzut lumina tiparului abia în 1996, după ce au existat mai multe încercări de publicare a unor volume, dar care au fost serios cenzurate de mai marii istoriografiei vremii.

În aceste volume există o corespondență care lipsește cu desăvârșire din lucrări considerate de referință privitoare la viața politică a Transilvaniei și mă refer concret la corespondența dintre guvernatorul Transilvaniei Louis Folliot de Crenville cu autoritatea imperială, cu prim ministrul Anton von Schmerling, cu arhiducele Rainer, etc.

Din 1996 s-au publicat până în prezent 8 volume. Acestea acoperă o problemă extrem de vastă care privește atât realitățile politice locale de la nivelul provinciei, cât și pe cele din relația cu autoritățile centrale de la Viena, în diversele aspecte politico-juridice, administrative cât și cele legate de învățământ, probleme fiscale. Totodată, foarte multe documente sunt legate de istoria bisericii, în principal referitoare la înființarea mitropoliei greco-catolice din 1853, a Concordatului dintre Imperiul Habsburgic și Vatican (1855), precum și separația ierarhică a ortodocșilor față de mitropolia de la Carlowitz. Un aspect foarte important îl reprezintă corespondența politică a principalilor reprezentanți ai elitei transilvănene atât în relația cu autoritățile imperiale și guvernamentale de la Viena, cât și cea dintre aceștia și care pune în lumină principalele viziuni și strategii pe care le-au gândit în efortul lor de emancipare și construcție națională, firește raportate la contextul politic creat de autoritățile imperiale în perioada neoabsolutistă și semiliberală.

Ca și în cazul celorlalte corpusuri de documente pe care colectivul *Mișcarea națională a românilor din Transilvania 1848-1918* le-a editat, și cele două volume prezentate aici sunt însoțite de indici onomastici și de localități în limbile română, maghiară și germană, împreună cu explicații aferente, ceea ce asigură un plus de utilitate și facilitează foarte mult consultarea volumelor și urmărirea corespondenței sau implicării unei personalități sau evoluția unui anumit spațiu geografic, prin prisma acestor documente editate.

La rândul lor, regestele documentelor sunt de utilitate pentru identificarea și urmărirea unor probleme specifice la care fac referire documentele.

Unul dintre neajunsurile celor două volume îl reprezintă faptul că documentele în limba germană nu sunt însoțite de o traducere integrală în limba română, ceea ce reprezintă un impediment pentru utilizatorii fără cunoștințe de limba germană. De dorit ar fi ca accesul la aceste volume, consistente și dificil de procurat și de manevrat, ca de altfel la toate volumele de documente privitoare la istoria națională și la problematica complexă a luptei de afirmare, să poată fi mai facil prin accesarea lor în format electronic.

Anișoara Balog